

Nr 170

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa frågor rörande åldringsvården jämte i ämnet väckta motioner.

(3:e avd.)

I propositionen nr 38 har Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 10 januari 1957, anhållit om riksdagens yttrande angående de av föredragande departementschefen angivna riktlinjerna för åldringsvården.

Utskottet har i samband härmed till behandling förehaft följande motioner, nämligen

från första kammaren

- I: 388 av herr *Sigfrid Larsson m. fl.*,
- I: 389 av herrar *Edström* och *Huss*,
- I: 390 av fröken *Andersson*,
- I: 391 av herr *Ohlon*,
- I: 392 av herrar *Sunne* och *Huss* samt

från andra kammaren

- II: 484 av herr *Hansson m. fl.*,
- II: 485 av herr *Ståhl*,
- II: 486 av fru *Lindskog*,
- II: 487 av herr *von Friesen m. fl.*,
- II: 488 av fröken *Vinge* och herr *Nihlfors*,
- II: 489 av fru *Boman m. fl.* samt
- II: 490 av fröken *Höjer m. fl.*

Yrkandena i motionerna redovisas i det följande.

Propositionen

I propositionen redovisas åldringsvårdsutredningens belänkande angående åldringsvård (SOU 1956: 1). Beträffande det närmare innehållet i betänkandet och de däröver avgivna remissyttrandena får utskottet hänvisa till framställningen å s. 3—51 i propositionen. I det följande redovisas föredragande departementschefens ställningstaganden till utredningens överväganden och förslag.

Åldringarnas sociala och ekonomiska läge i vårt samhälle har på relativt kort tid radikalt förändrats. Med samhällets åldringsvård avser vi därför i dag något helt annat än man gjorde låt säga ännu på 1930-talet. Såsom åldringsvårdsutredningen framhållit, har de tidigare understöds- och anstaltsmetoderna fått ge vika för mera differentierade metoder för att tillfredsställa åldringarnas behov av hjälp, tillsyn och vård samt deras behov av ekonomisk trygghet och goda bostäder.

Åldringarnas ekonomiska situation har på senare år påverkats dels av den fulla sysselsättningen, dels av folkpensioneringen. I den mån krafter och färdigheter står bi, kan de förvärvsarbetande numera i allmänhet räkna med en något så när tryggad arbetsinkomst fram till pensionsåldern och inte sällan även därefter. Möjligheten att åstadkomma ett visst sparande för ålderns dagar — t. ex. i form av ett eget hem eller en tjänstepension — har blivit verklighet för allt flera.

Det sagda belyses av uppgifter om utvecklingen av kostnaderna för åldringarnas folkpensioner. Dessa kostnader — som alltså inte innefattar invalid- och änkepensionerna — uppgick år 1946 till 210 miljoner kronor för att, i samband med folkpensionsreformens genomförande 1948, stiga till 625 miljoner kronor. Motsvarande siffra för 1956 var 1 480 miljoner kronor. Emellertid har antalet ålderspensionärer successivt stigit och utgjorde 530 000 år 1946, 575 000 år 1948 och 687 000 år 1956. De medelpensioner, som utbetalats under de nämnda tre åren, utgjorde sålunda i avrundade siffror resp. 390, 1 090 och 2 150 kronor. Härvid har medräknats samtliga folkpensionstagare över 67 år, sålunda även sådana som år 1946 hade endast s. k. avgiftspension. Vidare har hänsyn tagits till alla slag av tillägg, såsom bostadstillägg och hustrutillägg. Omräknas de nämnda beloppen för medelpensionerna åren 1946 och 1948 till nuvarande penningvärde erhålles beloppen 600 och 1 530, som skall jämföras med 2 150 kronor för 1956. Ökningen av pensionsstandarden är alltså mycket betydande.

Åldringsvårdsutredningens undersökningar har gett vid handen, att en stor del av åldringarna — omkring två tredjedelar — har inkomster vid sidan om folkpensionen. För åtminstone en tredjedel av ålderspensionärerna torde dessa sidoinkomster kunna betraktas som relativt betydande i det att de uppgår till belopp motsvarande omkring eller mera än hälften av den statligt fastställda ålderspensionen för ensamstående.

Av väsentlig ekonomisk betydelse för åldringarna är vidare den sedan 1955 gällande allmänna sjukförsäkringen. En stor del av de gamla saknade tidigare det skydd mot alltför betungande ekonomiska påkänningar vid sjukdom som medlemskapet i en sjukkasse ger. Sjukvårdsförsäkringen i erkända sjukkassor omfattade 1954 endast 25,1 % av de åldringar, som fyllt 67 år, medan nu så gott som alla åldringar tillhör de allmänna sjukkassorna och åtnjuter sjukvårdsförsäkringens förmåner utan att erlagga någon avgift. De ersättningar för utgifter för läkarvård, läkemedel samt resor i samband med sjukdom, som nu lämnas envar genom sjukförsäkringen, är av särskilt stor betydelse för de gamla. Sjukhusvård vid akuta

sjukdomsfall medför i de allra flesta fall inga direkta kostnader för åldringarna.

Det har alltså ägt rum en överflyttning till socialförsäkringen av en allt större del av kostnaderna för de gamlas försörjning. Till allra största delen bestrides kostnaderna för socialförsäkringens förmåner till de gamla med skattemedel. En fördelning av dessa kostnader på hela samhället har därmed skett, och den enskildes ekonomiska ansvar för sina gamla föräldrar — ofta särskilt tungt att bära på grund av samtidiga försörjningsplikter mot egna barn — har lättats väsentligt.

Den angivna utvecklingen återspeglas i statistiken över kommunernas fattigvård. Antalet understödda hushåll, i vilka hushållsföreståndaren var 67 år och däröver, uppgick år 1946 till 82 200 och år 1948 till 52 100 samt har senare ytterligare nedgått så att antalet år 1954 utgjorde endast 27 300. Det kan antagas att sjukförsäkringens genomförande sedermera medfört en inte obetydlig minskning av understödsfallen, sedan vissa övergångssvårigheter under år 1955 övervunnits.

Kommunernas utgifter för fattigvårdsändamål har visserligen ökat, särskilt för den slutna vården, trots socialförsäkringens utveckling. Emellertid skulle denna ökning ha blivit långt större, om socialförsäkringen inte reformerats. Kommunernas totala nettoutgifter för fattigvårdsändamål har stigit från 100 miljoner kronor år 1946 till 187 miljoner kronor år 1954, en ökning som måste anses vara mycket måttlig i betraktande av det ändrade penningvärdet, den förbättrade understöds- och vårdstandarden samt de ökade lönekostnaderna inom den slutna vården.

Då fattigvården i dessa dagar upphört i sina gamla former har man skäl att anta, att denna hjälpform och dess efterträdare, socialhjälp, med avseende på ekonomiskt bistånd till åldringar har i huvudsak inskränkts till ett relativt fåtal fall av tillfälligt nödläge.

Den fulla sysselsättningen och socialförsäkringens utbyggnad har gett åldringarna en allt större frihet i konsumtionsvalet. Denna frihet har bl. a. kommit till synes, då det gäller bostadsförsörjningen.

Åldringar, som inte är intagna på anstalter, bor företrädesvis i det äldre lägenhetsbeståndet. Då det är först under de senaste två till tre decennierna, som nya bostäder mer allmänt har utrustats med vad vi nu kallar moderna bekvämligheter, är det därför inte ägnat att förvåna, att ett betydande antal gamla saknar vatten och avlopp, wc och centralvärme i sina bostäder. Sådana brister utmärker alltså en betydande del av vårt bostadsbestånd.

Man vet samtidigt att åldringarna i avsevärd utsträckning har bostäder av godtagbar standard. Åldringsvårdsutredningens undersökningar från början av 1954 ger vid handen, att av de ca 600 000 åldringarna, som då levde utanför vårdanstalterna, mer än en femtedel eller ca 125 000 personer hade fullt moderna bostäder. Det stora flertalet av åldringarna hade lägenheter av godtagbar standard. I fråga om bostädernas storlek fördelade sig pensionärerna med en dryg tredjedel på trerumslägenheter eller större och en knapp tredjedel på vardera tvårums- och ettrumslägenheter.

Det torde vara mycket svårt att fastställa, huruvida åldringarna i jämförelse med hela befolkningen blivit eftersatta eller inte, då det gäller bostadsförsörjningen. Av allt att döma är åldringarna i fråga om bostädernas utrymmesstandard inte sämre lottade än befolkningen i övrigt. Av särskilt stor positiv betydelse i fråga om standardutvecklingen i övrigt har varit de särskilda åtgärder, som vidtagits på bostadsområdet för åldringarna — här erinras om produktionen av pensionärsbostäder i pensionärshem och flerfamiljshus samt på låne- och bidragsverksamheten till förbättring av äldre bostäder. En viktig positiv faktor har även varit utformningen av bostadstilläggen inom folkpensioneringen. Bostadstilläggen har på många håll — och inte minst i större städer — utformats så, att de gjort det möjligt även för de pensionärer, som inte har andra inkomster än folkpension, att framgångsrikt konkurrera med andra hushåll på den öppna bostadsmarknaden.

Denna utveckling mot en ökad konkurrensförmåga för pensionärerna på bostadsmarknaden tar sig bl. a. det uttrycket, att åldringar, sedan deras barn lämnat hemmet och även sedan de blivit ensamstående, i större utsträckning än tidigare bor kvar i sina familjebostäder. Även då det gäller ledigblivna eller nybyggda mindre lägenheter torde åldringar i viss utsträckning framgångsrikt konkurrera med andra bostadssökande.

Frågan om utformningen för framtiden av samhällets åtgärder för åldringarna bör enligt föredragande departementschefens mening ses mot den nu tecknade bakgrunden av de allra senaste decenniernas snabba välståndsutveckling för folket i dess helhet och för åldringarna. Det är inte längre på grund av massfattigdom, som åldringarna ställer anspråk på särskilda samhällsåtgärder. Oberoende av de ekonomiska behoven måste samhället emellertid vidta särskilda åtgärder för de gamla. Samhällets åldringsvård synes böra avse den efterfrågan, som grundas på åldersbetingade behov i fråga om bostäder, omvårdnad och service. Denna efterfrågan bör tillgodoses inom ramen för ett så långt möjligt fritt konsumtionsval. I detta sammanhang anknytes till åldringsvårdsutredningens uttalande, att samhällets åldringsvårdande åtgärder inte får bindas till vissa bestämda och en gång för alla fastställda handlingsmönster.

Vad folkpensionerna beträffar har åldringsvårdsutredningen framhållit, att bostadstilläggen i många kommuner inte utformats så, att åldringarna kan konkurrera om de moderna lägenheterna. Utredningen understryker betydelsen av att bostadstilläggen i möjligaste mån anknytes till de faktiska bostadskostnaderna. I remissyttrandena har denna mening vunnit stor anslutning. Svårigheten att individuellt fastställa bostadskostnaden har framhållits av pensionsstyrelsen med hänvisning bl. a. till det stora antalet egnahemsägare.

Sedan åldringsvårdsutredningen framlade sitt betänkande har höjningar av de kommunala bostadstilläggen ägt rum på åtskilliga håll. Under 1956 genomförde mer än 100 kommuner höjningar, som i en del större och medelstora städer var ganska betydande.

Om pensionsberedningens förslag förverkligas, kommer måhända frågan

om bostadstilläggens utformning i ny dager. Ehuru departementschefen i princip instämmer i åldringsvårdsutredningens mening om önskvärdheten av vidgade konkurrensmöjligheter för åldringarna på bostadsmarknaden och med tillfredsställelse hälsar de höjningar av bostadstilläggen som ägt rum, anser han därför, att någon preciserad ställning till denna fråga inte bör tas just nu.

Av liknande skäl är departementschefen inte beredd att uttala sig om utformningen av de särskilda åtgärder för tillgodoseende av åldringarnas bostadsförsörjning, som beröres av åldringsvårdsutredningen utan inskränker sig till att konstatera, hurusom åldringsvårdsutredningens undersökningar visar, att allttjämt ett stort antal åldringsbostäder — uppskattat till 40 000 lägenheter — är undermåliga, och att sålunda intensiva förbättrings- och upprustningsåtgärder är i hög grad befogade. Under sitt fortsatta arbete kommer bostadspolitiska utredningen att pröva de olika stödåtgärder, som hittills har vidtagits i fråga om åldringarnas bostadsförsörjning, varvid åldringsvårdsutredningens förslag på detta område skall beaktas.

Åldringsvårdsutredningens undersökningar visar, att en avsevärd del av åldringarna över 67 år vid intervjutillfället hade förvärvsarbete. Särskilt hög var frekvensen av förvärvsarbetande naturligt nog i åldersåren närmast efter 67-årsdagen. Av männen i åldern 67—69 år hade sålunda nära hälften förvärvsarbete på heltid eller deltid. Utredningen förordar åtgärder i syfte att bereda åldringarna ökade möjligheter att stanna kvar i yrkesarbete. I remissyttrandena har utredningens önskemål i allmänhet understrukits.

Åldringsvårdsutredningens överväganden har i första hand gällt åldringar över 67 år, d. v. s. folkpensionärer. Departementschefen påpekar, att problemet om den äldre arbetskraften berör även personer i något lägre ålder. Då det gäller dessa sistnämnda råder särskilda problem för de helt eller delvis arbetsföra personer, som inte har sin pensionsfråga ordnad på annat sätt än genom folkpensioneringen och som tvingas lämna sitt arbete före 67-årsåldern. För dessa uppstår ett omedelbart försörjningsproblem, som arbetsförmedlingen måste försöka lösa genom återinpassning i arbetslivet. För de stats- och kommunalanställda samt vissa grupper privatanställda, som har en hygglig pension redan före 67-årsåldern, är det inte försörjningsfrågan som blir avgörande då frågan om deltagande i arbetslivet uppkommer, och detsamma gäller i stort sett om ålderspensionärerna. Det är uppenbart, att arbetsmarknadsmyndigheternas ansträngningar i första hand måste gälla den äldre arbetskraft, som skall försörja sig genom eget arbete.

När det gäller pensionärerna — vare sig de är under eller över 67 år — diskuteras åtgärder i syfte att bereda dem tillfälle att kvarstå i arbete efter den tid då de får pension i form av tjänstepension. Departementschefen är angelägen påpeka, att frågan om pensionsåldern och däri inbegripen fråga om en glidande pensionsålder, som möjliggör för åldringar att kvarstå längre i sina arbeten, i första hand bör lösas genom förhandlingar mellan arbetsmarknadens parter. För civila statstjänstemän har sistnämnda frågor

varit föremål för överläggningar med personalorganisationerna, som resulterat i uppgörelse om införande av pensioneringsperioder i stället för fixa avgångsåldrar. Även efter pensioneringsperiodens slut kan en statstjänsteman tagas i anspråk för arbete för statens räkning, vilket kan ske antingen genom beviljande under vissa förutsättningar av anstånd med avsked eller genom återanställning. Motsvarande bestämmelser har meddelats i fråga om icke-statliga befattningshavare tillhörande statens pensionsanstalts verksamhetsområde.

Emellertid är det inte bara ur de enskilda människornas utan även ur folkhushållets synpunkt viktigt, att åldringarnas arbetskraft tillvaratages så långt detta kan ske utan att andra intressen åsidosättes. Full sysselsättning är ett mål inte endast i fråga om de fullt arbetsföra, utan även beträffande de endast delvis arbetsföra i olika åldrar, som kan och vill ställa sig till arbetsmarknadens förfogande. På senare år har efterfrågan på arbetskraft i förening med särskilda åtgärder från arbetsförmedlingens och arbetsvårdens sida med all säkerhet medfört, att helt eller delvis arbetsföra åldringar kunnat kvarstå i eller få arbete i öppna marknaden i större utsträckning än tidigare. Om andelen åldringar i aktivt förvärvsarbete därmed ökat är emellertid osäkert. Man skall nämligen ha klart för sig, att många människor efter ett strävsamt arbetsliv med tillfredsställelse lämnar arbetet i den mån deras ålderdomsförsörjning är tryggad.

Den förbättrade folkpensioneringen och utbyggnaden av andra pensionsanordningar har troligen bidragit till den minskning av antalet förvärvsarbete i hög ålder, som har ansetts kunna konstateras mellan 1945 och 1950 års folkräkningar. Ehuru någon full jämförbarhet inte föreligger mellan å ena sidan folkräkningarnas uppgifter och å andra sidan åldringsvårdsutredningens nyssnämnda undersökning, kvarstår intrycket, att de förvärvsarbete åldringarnas antal ytterligare minskat efter 1950. Detta intryck förstärkes av föreliggande statistiska uppgifter om antalet förvärvsarbete personer över 67 år med obligatorisk grundsjukpenningförsäkring. Antalet förvärvsarbete åldringar 1954 uppskattades av åldringsvårdsutredningen till ca 125 000. Enligt sjukförsäkringsstatistiken är det f. n. endast 83 000, d. v. s. 12 % av alla åldringar, som har ett förvärvsarbete med minst 1 200 kronor i årsinkomst.

Den ytterligare effektivisering av folkpensioneringen, som förestår, kommer måhända att innebära ännu ett steg i samma riktning. Vad som här sker är sålunda en ökning av möjligheterna till fritt val även mellan arbete och fritid på ålderdomen. Departementschefen håller det ingalunda för otroligt att detta val, allteftersom levnadsnivån bland de gamla stiger, kommer att i än högre grad falla på fritiden. Någon arbetskraftsreserv av väsentlig betydelse bland de gamla tror han inte att man bör räkna med.

Såsom framgår av arbetsmarknadsstyrelsens yttrande över åldringsvårdsutredningens uttalanden i denna fråga strävar styrelsen att i samarbete med olika arbetsgivare öka arbetsmöjligheterna för äldre arbetskraft.

Arbetsanskaffning åt sådan arbetskraft ingår i arbetsförmedlingens nor-

mala verksamhet. Arbetsförmedlingstjänstemännen har instruerats att i det dagliga förmedlingsarbetet särskilt ge akt på den äldre arbetskraftens placeringsmöjligheter.

Det är givet, att det är betydligt svårare för arbetsförmedlingen att omplacera en äldre än en yngre person. Trots detta är den registrerade arbetslösheten inom de högre åldersgrupperna låg. Av de ca 17 000 personer, som registrerades som arbetslösa i oktober 1956, var ca 3 000 eller knappt 18 % över 60 år. Ca 1 200 personer eller inte fullt 7 % hade fyllt 67 år.

Det sagda illustrerar ytterligare, att antalet åldringar, som söker arbete och har svårigheter att få något, är litet. Därmed är dock inte sagt, att antalet åldringar som skulle vilja ha förvärvsarbete är lika litet. Olika undersökningar, vilkas kvalitet inte kan bedömas, har gett intryck av att önskemålen bland åldringarna om arbetstillfällen är utbredda.

I syfte bl. a. att uppmuntra pensionärer att kvarstå i förvärvsarbete även efter folkpensionsåldern har man undan för undan mildrat avdragsreglerna beträffande folkpensioneringens inkomstprövade delar. De avdragsfria beloppen, vilka ännu för tio år sedan för en ensamstående pensionär uppgick till endast 200 kronor per år, höjdes från och med 1948 till 400 kronor och från och med 1954 med ytterligare 150 % till 1 000 kronor. Åldringsvårdsutredningen understryker liksom flera remissorgan betydelsen av att avdragsreglerna inte är för stränga. Utan att ta ställning till denna fråga, som torde få prövas i samband med pensionsberedningens kommande förslag, påpekar departementschefen att en mildring av avdragsreglerna kan få betydande finansiella konsekvenser för staten och kommunerna. De som gynnas av åtgärder i denna riktning är inte endast förvärvsarbetande pensionärer utan även personer med andra inkomster, t. ex. tjänstepension, vid sidan om folkpensionen.

Departementschefen är helt överens med åldringsvårdsutredningen och remissorganen om angelägenheten av att minska svårigheterna vid övergång från arbetslivet till pensionärstillvaron. Det är emellertid uppenbart, att de praktiska åtgärderna i en successiv anpassningsprocess — t. ex. i fråga om arbetets ansträngningsgrad, arbetstidens längd etc. — i de individuella fallen måste vidtas av arbetsgivarna, eventuellt efter överenskommelse mellan arbetsmarknadens parter. Därvid har staten i sin egenskap av arbetsgivare helt naturligt anledning att uppställa goda exempel. Här erinras om de åtgärder för att ta tillvara de partiellt arbetsföra och däribland de äldres arbetsförmåga inom statsförvaltningen, som beslutades av 1956 års riksdag; däri ingick inrättandet av statens nämnd för partiellt arbetsföra.

I detta sammanhang pekas också på den förestående arbetstidsreformen. Det har inte ansetts uteslutet, att en allmänt förkortad arbetstid skulle kunna möjliggöra för äldre arbetskraft att kvarstå i arbetet längre än nu. Reformen kunde också länkas medföra en ökning av tillfällena till deltidsarbete lämpat för åldringar.

Det alldeles övervägande flertalet åldringar har alltid levat i sina hem,

d. v. s. utanför anstalterna. Det råder ingen oenighet om att allt bör göras för att även i framtiden så många gamla som möjligt skall kunna få leva kvar i sina invanda miljöer. I strävan att hålla tillbaka behovet av anstaltsvård måste man emellertid i vår tid med dess utpräglade hushållssplittring vidta särskilda hjälpåtgärder för de gamla i deras hem, s. k. ö p p e n å l d r i n g s v å r d. Även med avsevärda finansiella insatser är en sådan verksamhet dessutom direkt ekonomiskt gynnsam för samhället med hänsyn till de höga anläggnings- och driftkostnaderna för vårdanstalter.

Åldringsvårdsutredningen har med gillande återgivit uppgifter om den sociala hemhjälp, den snabbt växande verksamheten med särskild hemhjälp eller s. k. hemtjänst för gamla — vanligen bedriven med deltidsanställd personal — samt andra serviceåtgärder i syfte att underlätta de gamlas liv i sina hem. Utredningen förutsätter att dessa verksamheter bygges ut i sina hittillsvarande former. I remissyttrandena har i stort sett inga andra meningar framkommit, ehuru svårigheterna att organisera hemtjänst i glesbebyggda kommuner betonas. I några yttranden uttalas önskemål om statsbidrag även till hemtjänstverksamheten.

För egen del konstaterar departementschefen att den sociala hemhjälp kan utnyttjas även för omvårdnad av gamla i deras hem och att tydligen så sker i betydande utsträckning. Även om den s. k. hemtjänsten för gamla vuxit ut förhållandevis snabbt under de senaste åren, spelar hemvårdarinornas verksamhet inom den sociala hemhjälp alltjämt den avgjort större rollen som åldringsvårdande institution. I årets statsverksproposition (V ht punkt 16) har föreslagits en avsevärd ökning av statens finansiella insatser för den sociala hemhjälp. Denna åtgärd torde komma också åldringsvården tillgodo genom att medverka till en utbyggnad av hemhjälp. Den synes även kunna frigöra ekonomiska resurser för en utbyggnad av den helt kommunala hemtjänsten för gamla.

Det är enligt departementschefens mening en väsentlig uppgift för kommunerna att befordra hemtjänstens utveckling i de former den hittills fått. Frivilliga organisationer som verkar på området är värda samhällets uppmantran och stöd. Även om inga särskilda kompetensvillkor uppställas är det av vikt, att den anlitade arbetskraften uppfyller vissa krav i fråga om kunnighet och smidighet. Detta förutsätter att ersättningen för arbetet — oberoende av vilka avgifter som tas ut av de gamla — inte sättes för lågt. Ur folkhushållets synpunkt är det av värde, att man tar till vara arbetsförmågan och yrkeskunnigheten hos de kvinnor — husmödrar eller andra utanför den vanliga arbetsmarknaden — som det här oftast gäller. Några statsbidrag till hemtjänstverksamheten förordas inte.

Vidare understrykes värdet av den verksamhet för att bereda de gamla förströelse, som växer fram på många håll.

I fortsättningen behandlas närmast frågan om v å r d e n a v s j u k a å l d r i n g a r samt v å r d e n p å å l d e r d o m s h e m.

Åldringsvårdsutredningen har utförligt diskuterat hur vården av olika grupper av mera kvalificerat vårdbehövande åldringar enligt dess mening

bör ordnas. I remissyttrandena har denna fråga visats särskilt stort intresse. Av den förda diskussionen framgår, att stora svårigheter råder då det gäller att definiera olika vårdbehov och att skilja olika grupper av vårdbehövande från varandra. Våra bristfälliga kunskaper om åldrandets natur och om möjligheterna att komma till rätta med olika krämpor hos åldringar bidrar till den osäkerhet som råder, då det gäller utformningen av vården av sjuka och skröpliga åldringar. Åldringsvårdsutredningen har i betydelsefulla avseenden funnit sig böra avstå från mera bestämda ställningstaganden också av det skälet, att en allmän översyn av hälso- och sjukvården i riket för närvarande pågår genom en särskild kommitté.

Det torde emellertid inte råda några delade meningar om önskvärdheten av en sådan utbyggnad av vår sjukvård, att det blir möjligt att ge alla sjuka åldringar en vård som syftar till att så långt våra kunskaper räcker återföra dem till hälsa eller relativ hälsa. Allmänt understrykes den numera vunna erfarenheten, att även gamla människor i stor utsträckning kan behandlas med framgång för olika slag av krämpor, som tidigare ansetts obotliga. Då det föreslås, att beteckningen kroniskt sjuk utmönstras och ersättes med långvarigt sjuk, är detta ett uttryck bland många för den optimistiska syn på den medicinska vetenskapens möjligheter, som utmärker vår tid.

De från olika håll framförda synpunkterna och förslagen torde få tas i beaktande vid pågående utredningar rörande olika problemkomplex inom vår hälso- och sjukvård samt upptas till prövning av vederbörande statliga och kommunala myndigheter. Det förtjänar emellertid erinras därom, att våra resurser i fråga om läkarvård och sjukhusvård befinner sig i en relativt kraftig utveckling, som dock hämmas av knappheten på utbildad personal och av det otillräckliga utrymmet för investeringar. Samtidigt bör det konstateras, att vår sjukvård, som naturligt är, i avsevärd mån utnyttjas av våra gamla. Den allmänna sjukförsäkringen har ökat de gamlas möjligheter att söka vård för sina krämpor. Att åldringarnas antal befinner sig i stark ökning ställer ständigt större krav på sjukvårdens resurser.

Även på sjukvårdens område gäller, att olika former av öppen vård bör uppmuntras i syfte att minska behovet av anstaltsvård. Man måste dock samtidigt vara på det klara med att en kvalificerad öppen vård kräver väl utbildad personal och att en svår avvägning här måste ske då det gäller utnyttjandet i olika vårdformer av tillgängliga personella resurser.

Departementschefen övergår så till frågan om ålderdomshemmen och framhåller först att dessa i princip inte tillhör sjukvårdsorganisationen. Ålderdomshemmen är inte avsedda för akut eller långvarigt sjuka personer.

Då statsmakterna 1947 tog ställning till ålderdomshemmens uppgifter och utformning var det främst två för den dåvarande ålderdomshemsvården utmärkande olägenheter, som man ville komma till rätta med. Man ville i ljuset av den beslutade folkpensionsreformen avskaffa ålderdomshemmens karaktär av fattigvårdsanstalter, där omhändertagandet helt eller delvis motiverades av försörjningssvårigheter. Man ville vidare avskaffa den s. k.

klientelblandningen. På många av dessa hem hystes sinnessjuka, efterblivna, kroppssjuka och fysiskt invaliderade människor i olika åldrar tillsammans med friska s. k. försörjningsfall. Möjligheter till aktiv vård fanns ofta inte för någon grupp; ålderdomshemmen var i betydande utsträckning förvaringsanstalter. Det var dessa förhållanden jämte ålderdomshemmens i allmänhet låga standard, som skapat en utbredd skräck bland de gamla inför denna vårdform. Genom en allmän standardhöjning — bl. a. innebärande att det gamla samboendesystemet skulle ersättas med enskilda rum för dem som så önskade — ville man skapa en vårdform, som de gamla kunde godta utan fruktan och motvilja när krafterna tröt.

I det av riksdagen godtagna departementschefsanförandet i 1947 års proposition uttalades, att förutsättningar förelåg för ett fullföljande av en utveckling, som innebar att de på ålderdomshem intagna betraktades inte som understödstagare utan närmast som inackorderingsgäster. I princip borde ålderdomshemmen reserveras för åldringar och invalider, som vore i behov av omvårdnad och tillsyn på anstalt men för vilka dock inte erfordrades vård på sjukvårdsinrättning eller därmed jämförlig vårdanstalt. Den förordade avgränsningen av ålderdomshemmens klientel förutsatte dock, uttalades det, att vårdmöjligheterna för sinnessjuka, sinnesslöa och kroniskt sjuka byggdes ut.

I reaktion mot de rådande förhållandena gjordes i detta sammanhang uttalanden, som senare på sina håll uttolkats därhän, att — såsom åldringsvårdsutredningen uttrycker det — ålderdomshemsvården skulle vara avsedd för och till och med förbehållen åtminstone relativt friska, vad man kallat normalt åldrande människor, och att annan än rent tillfällig sjukvård inte borde få förekomma på hemmen.

Sedan 1947 har viktiga förändringar skett inom ålderdomshemsvården främst i form av en upprustning och modernisering av hemmen. En del gamla hem med otillfredsställande utrustning har nedlagts, andra har byggts om, och en avsevärd nybyggnad har skett. Det totala antalet platser har emellertid ökat endast obetydligt och utgör nu ca 34 000 på de egentliga ålderdomshemmen, vartill kommer ca 5 000 platser på godkända sjukavdelningar. Av stor betydelse för denna utveckling har varit dels de genom kommunreformen och det ökade skatteunderlaget ökade kommunala resurserna, dels de statsbidrag som införts för ny- och ombyggnad av ålderdomshem. Enligt senast framkomna uppgifter har 230 ålderdomshem med ca 9 500 platser färdigställt efter 1947, och ytterligare 70 hem med 2 800 platser är under uppförande. Färdiga planer för hem med över 4 000 platser föreligger.

Det torde inte råda något tvivel om att betydande framsteg gjorts sedan 1947 i fråga om vården på ålderdomshem. Fattigvårdskaraktären, som i praktiken efter hand försvunnit, har även formellt undanröjts genom att den gamla fattigvårdslagen nu avskaffats och med den de regler om ålderdomshem — i första hand disciplinföreskrifterna — som gjorde hemmen till i viss mån slutna anstalter; en faktor av stor betydelse är också att åldringarna

på hemmen inte behöver betraktas som försörjningsfall utan kan betala för sig med folkpensionen. Vid framläggandet av förslaget till lag om socialhjälp, där de nya bestämmelserna om ålderdomshemmen av praktiska skäl infördes, uttalade departementschefen, att de kommunala socialvårdsanstalterna borde vara helt öppna hem, i vilka vårdsökande toges emot då de av fri vilja — om också ofta under de yttre omständigheternas tryck — sökte sig dit. Vårdkostnaderna borde betraktas som en sak och tillgodoseendet av vårdbehovet som en annan.

Vad angår klientelblandningen är utvecklingen inte i lika hög grad positiv. Olika undersökningar som återgivits av åldringsvårdsutredningen ger närmast intrycket, att totalt sett andelen sjuka på ålderdomshemmen sedan 1950 varit ungefär konstant. Möjligen kan det antas, att andelen sinnesabnorma minskat — klassificeringen är emellertid osäker — medan andelen kroppssjuka ökat. Därmed är emellertid ingalunda sagt, att den för ålderdomshemmens gäster ofta plågsamma blandningen av olika kategorier är oförändrad. Utbyggnaden av öppen och slutet vård av kropps- och sinnessjuka, psykiskt efterblivna och alkoholister samt av kroniskt sjuka har medfört en bättre differentiering av de specialvårdsbehövande. Genom de ny- eller ombyggda ålderdomshemmens utformning och ökningen av de nya storkommunernas resurser har — ehuru inga tillförlitliga statistiska uppgifter kan lämnas härom — en successivt bättre differentiering av vårdtagarna otvivelaktigt skett; sålunda har omdispositioner av anstaltsbeståndet på många håll kunnat ske och olika byggnader tagits i anspråk för olika grupper av vårdbehövande.

I allmänhet är det nu så, att den gamla skräcken för ålderdomshemmet försvunnit. De som anordnar nya ålderdomshem erfar nu inte sällan, att åldringar självmant söker sig till hemmen i en utsträckning som överträffar platstillgången. Som redan sagts vårdas emellertid alltjämt ett stort antal sjuka åldringar på ålderdomshem. Även om man i många fall har skäl att bedöma den vid ålderdomshemmen bedrivna sjukvården positivt är det säkerligen så, att många av dessa vårdtagare skulle få en bättre vård och kanske återföras till hälsa, om de kunde beredas plats vid sjukvårdsanstalter.

Då det gäller att fatta ståndpunkt till ålderdomshemmens ställning och uppgifter i dag och framdeles är det enligt departementschefen viktigt att — utöver den nyss beskrivna utvecklingen och det faktiska läget — göra vissa påpekanden.

Liksom tidigare enligt fattigvårdslagen föreligger det nu enligt socialhjälpslagen en skyldighet för kommunerna att i vissa fall ombesörja att den som är i behov av vård erhåller sådan. Vidare åligger det enligt socialhjälpslagen kommun att anordna och driva ålderdomshem, d. v. s. hem för åldringar och andra personer, vilka är i behov av vård eller tillsyn som icke eljest tillgodoses. Visserligen stadgas i den nu gällande sjukhuslagen — och i det nyligen framlagda förslaget till ny sjukhuslag (SOU 1956: 27) har

upptagits en bestämmelse av i stort sett samma innehåll — att det åligger landsting samt stad som ej deltar i landsting att för dem som har sin vistelse eller hemort inom landstingsområdet eller staden ombesörja anstaltsvård för sjukdom, skada eller kroppsfel, i den mån inte annan drar försorg om sådan vård. På grund av platsbrist på de egentliga sjukvårdsanstalterna har emellertid kommunernas skyldighet att bereda vård åt personer som är i behov härav lett till att de fått ta hand om sjuka personer på ålderdomshemmen. Om man vill slå vakt om den enskildes rätt att vid behov få vård måste man, så länge platsbristen på de egentliga sjukvårdsanstalterna består, acceptera att ålderdomshemmen förblir upptagningshem för åtskilliga sjuka och i viss utsträckning också under längre tid hysa sjuka personer.

Aldringsvårdsutredningen och remissorganen synes vara i stort sett eniga om att godta den nuvarande regleringen av kommunernas skyldighet att bereda vård åt dem som är i behov därav. Lika eniga är de å andra sidan om att inte vilja acceptera att ålderdomshemmen blir sjukvårdsinrättningar. I stort sett råder således enighet om att ansvaret för sjukvården inte är en primärkommunal angelägenhet men att kommunerna alltjämt bör ha ansvaret för den typ av socialvård, som ålderdomshemmen är avsedda att bereda. Med denna åsikt om kommunernas ansvar förenas i allmänhet också den principiella uppfattningen, att kommunerna måste ges stor frihet att ordna denna gren av sin socialvård.

Enligt departementschefens mening behöver ålderdomshemmets ställning i princip för närvarande inte regleras på annat sätt än som skedde genom 1955 års riksdags beslut om socialhjälpslagen. Aldringsvårdsutredningen har i stort sett inte heller föreslagit något annat. Utredningen har visserligen ansett, att man av psykologiska skäl borde bryta ut lagreglerna om ålderdomshemmen ur socialhjälpslagen och utfärda en särskild lag om ålderdomshemmen, men utredningen anser inte att frågan om sättet för den legala regleringen längre har nämnvärd betydelse. I likhet med åtskilliga kommuner anser departementschefen, att bestämmelserna utan olägenhet kan kvarstå i socialhjälpslagen och föreslår därför ingen ändring härvidlag.

Ålderdomshemmets uppgifter regleras, framhålles det, för närvarande i första hand av en hård verklighet. Ehuru departementschefen, såsom framgått av det föregående, anser att ålderdomshemmen inte bör bli sjukvårdsanstalter, måste man ha klart för sig att hemmen under avsevärd tid framöver kommer att som hittills hysa ett stort antal sjuka åldringar.

Då det gäller att uppdraga riktlinjer för ålderdomshemsvården kan man inte gärna undgå att ta hänsyn till detta faktum. Att så sker får givetvis inte tolkas som ett uttryck för åsikten att det rådande läget är tillfredsställande och ej heller åberopas som ett skäl för återhållsamhet då det gäller att utbygga speciella vårdgrenar.

Med hänsyn till den situation, som faktiskt föreligger och som enligt det nyss anförda måste antagas komma att föreligga under en avsevärd tid

framöver, kan man enligt departementschefens mening inte nu fastställa regler, som över lag utestänger sjuka åldringar från ålderdomshemmen. Av den i det föregående omnämnda meningen, uttalad vid socialhjälpslagens tillkomst, att ålderdomshemmen skall vara helt öppna anstalter, följer att hemmen inte kan utnyttjas för sinnessjuka eller andra som på grund av sitt tillstånd inte får röra sig fritt. Därefter uppkommer frågan huruvida några andra kategorier skall utestängas från hemmen genom särskilda föreskrifter. Det anses stå i god överensstämmelse med de meningar, som framkommit i åldringsvårdsutredningens betänkande och i remissyttrandena, om man hävdar, att inga sådana föreskrifter bör uppställas. Det bör lämnas åt kommunerna att avgöra, om någon skall få vistas på ålderdomshem även i fall då kommunen inte kan anses ha skyldighet att vårda honom där. Detta ställningstagande leder också till att departementschefen inte anser sig böra förorda åldringsvårdsutredningens förslag därom, att hörande av läkare innan någon mottages för vård på ålderdomshem skall göras obligatorisk genom föreskrift i lag. Han betraktar det som självfallet att läkare även utan sådan föreskrift höres i varje fall då tvekan om den rätta vårdformen kan råda.

Då det gäller att positivt uttala vilka som skall tas in på ålderdomshem måste utgångspunkten vara socialhjälpslagens nyssnämnda föreskrift, enligt vilken ålderdomshemmen är till för personer, vilka är i behov av vård eller tillsyn som inte tillgodoses på annat sätt. Åldringsvårdsutredningen instämmer i ett av socialstyrelsen till kommunerna uttalat råd, enligt vilket ålderdomshemmen är till för gamla, som kräver ständig omvårdnad och tillsyn; styrelsen uttalar också, att det särskilt i nyanordnade ålderdomshem är angeläget, att de begränsade platserna förbehålles verkligt vårdbehövande åldringar. Departementschefen instämmer i dessa uttalanden.

I likhet med flera remissorgan påpekar han, att ett verkligt behov av vård på ålderdomshem kan uppkomma av sådana orsaker som avsidet belägen bostad, ensamhet och vantrivsel. I socialhjälpstoppositionen uttalade departementschefen bl. a., att bostadsbristen på en del orter troligen medverkade till att man på ålderdomshemmen fortfarande måste ta emot personer, som inte borde vistas där. Även om de nämnda problemen i första hand bör lösas genom andra former av åldringsvård är det enligt departementschefens mening viktigt, att man inte från ålderdomshemsvården utesluter de grupper av vårdbehövande det här är fråga om.

Liksom åldringsvårdsutredningen tror han, att man för framtiden måste räkna med att ålderdomshemmen i stigande grad beläggas med åldringar, som präglas av ålderssvaghet och skröplighet. Inte sällan blir det fråga om vårdfall, där ålderdomsskröplighet och sjukdom så nära sammanflätas med varandra att det blir svårt att skilja symtomen åt. Man måste därför kunna bereda en viss sjukvård på hemmen. Enligt åldringsvårdsutredningens mening kommer man rätt nära en praktisk definition på ålderdomshemmens sjukvårdande uppgift om man säger, att ålderdomshemmen inte skall behöva lämna en aktiv sjukvård men väl måste kunna lämna åtminstone så-

dan sjukvård, som kan betecknas som god hemsjukvård. Även om innebörden av uttryck sådana som aktiv sjukvård och god hemsjukvård inte är helt klar — och i själva verket torde de båda begreppen delvis täcka varandra — synes detta åldringsvårdsutredningens uttalande lämpat för sitt syfte.

Såsom redan skett i det föregående understrykes, att detta ställningstagande inte innebär ett accepterande i princip av den roll som sjukvårdsanstalter, som en del ålderdomshem eller avdelningar vid sådana hem kommit att spela. Hur snart det kan bli möjligt att avveckla sådana avdelningar vid ålderdomshemmen, som i praktiken fyller sjukvårdsanstalters funktion, blir emellertid beroende av den egentliga sjukvårdsorganisationens utbyggnad. Så länge sjukvårdens kapacitet är otillräcklig för vården av alla de åldringar, som med socialhjälpslagets stöd kan kräva att kommunen bereder dem vård, är det inte möjligt att förorda en avveckling av kommunala socialvårdsanstalter, som i viss utsträckning kommit att fylla sjukvårdens uppgifter. Så mycket angelägnare finner departementschefen det vara, att vården av sjuka åldringar vid ålderdomshem bedrivs i intimt samarbete mellan vederbörande kommunala organ samt landstingens sjukvårdsstyrelser och övriga organ för sluten och öppen sjukvård.

Då det gäller ålderdomshemmens storlek, utrustning och standard anser departementschefen i likhet med åldringsvårdsutredningen, att kommunerna måste lämnas stor frihet att bygga ut hemmen med beaktande av de lokala vårdbehoven. Det synes självklart att kommunerna vid utbyggnaden tar hänsyn till det beräknade antalet vårdbehövande och utformar hemmen på det sätt som befines mest ändamålsenligt. Härvid står socialstyrelsen och i viss utsträckning socialvårdsförbundet och kommunförbunden till förfogande som rådgivare. Då det gäller anordningar avsedda att underlätta och förbättra skötseln av sjuka åldringar, som vistas på ålderdomshemmen, bör helt naturligt landstingens och sjukvårdsmyndigheternas sakkunskap utnyttjas. Departementschefen anser det inte lämpligt, att statmakterna utformar rekommendationer eller utfärdar anvisningar, som efter kort tid kan finnas otidsenliga. 1947 uttalades, att en pensionär som så önskade i regel skulle kunna få eget rum och att därför minst hälften av platsantalet borde vara förlagt till enkelrum. Det torde numera utan särskilda anvisningar betraktas som självklart, att en sådan standard skall upprätthållas i den mån inte vårdtagarnas särskilda behov och hänsynen till rimliga anspråk på personal föranleder till annat.

Vad angår ålderdomshemmens personal är departementschefen ense med åldringsvårdsutredningen om behovet av en större och väl kvalificerad kår av befattningshavare samt hänvisar till att han i årets statsverksproposition (V ht punkt 21) har tagit ståndpunkt till utredningens förslag härvidlag och bl. a. förordat ett ökat finansiellt stöd från statens sida till personalutbildningen.

I socialhjälpslagen sägs, att tillfälle till sysselsättning på ålderdomshemmen bör finnas för dem som så önskar. Socialstyrelsen

verkar för att lokaler för sysselsättning reserveras i ny- och ombyggda ålderdomshem. Även kommuner och organisationer är engagerade i arbetet på detta område. Liksom åldringsvårdsutredningen hyser departementschefen förhoppningen, att sysselsättningsverksamheten skall utvecklas vidare utan nya åtgärder från statens sida.

I fråga om tillsynen över ålderdomshemmen anser departementschefen i likhet med utredningen ingen ändring av gällande regler befogad.

Vad angår statsbidragen hänvisas till att allmänna statsbidragsutredningen i december 1956 framlagt ett förslag härom.

Socialstyrelsen har ansett ett lagfästade önskvärt av principen, att avgiften på ålderdomshemmen inte i något fall bör tas ut med större belopp än folkpensionen minskad med utgående fickpengar. Enligt departementschefens mening hör ingen ålderspensionär nu anses som ett s. k. försörjningsfall vid intagning på ålderdomshem. Därav anser han det följa — och i samma riktning pekar önskemålet om en enhetlig avgift — att avgiften på ett ålderdomshem inte skall vara högre än att en pensionär med full folkpension alltid kan betala den med sin pension. Departementschefen delar således tillfullo socialstyrelsens mening i sak men anser inte heller denna princip böra lagfästas.

Departementschefen har sålunda inte ansett sig böra föreslå lagstiftning på de punkter, där åldringsvårdsutredningens förslag till lag om ålderdomshem i sak skiljer sig från nu gällande bestämmelser i socialhjälpslagen om ålderdomshem utan utgår från att socialhjälpslagens bestämmelser om ålderdomshem tills vidare bör lämnas oförändrade.

I olika sammanhang har åldringsvårdsutredningen berört den kommunala organisationen av åldringsvården och bl. a. uttalat sig för att socialnämnderna skall tilldelas vissa ledande funktioner på detta område. Departementschefen är i princip ense med utredningen om behovet av samordning inom den kommunala — likaväl som den statliga — förvaltningen då det gäller behandlingen av frågor som har att göra med åldringarnas behov av samhällets bistånd. Emellertid erinras om att statsmakterna senast tagit ställning till dessa frågor då förslaget till socialhjälpslag behandlades 1955. Därvid anknöts till den 1953 genomförda revisionen av kommunallagstiftningen, och det framhölls som en utgångspunkt för översynen av bestämmelserna rörande kommunernas socialvårdsorganisation, att kommunernas frihet att själva ordna sin förvaltning skulle ges så vida gränser som möjligt. I enlighet med detta ståndpunktstagande är departementschefen inte beredd att föreslå några nya regler för kommunernas organisatoriska åtgärder i syfte att ordna åldringsvården.

Departementschefen framhåller att det är en allmänt omfattad mening, att åldersforskningen bör främjas. Det erinras om att till åldringsvårdsutredningens förslag om anslag till forskningsläkartjänster positiv ställning tagits i årets statsverksproposition under åttonde huvudtiteln (punkt 127) och att under hänvisning bl. a. till åldringsvårdsutredningens förslag om anslag till främjande av medicinsk forskning en uppräknig av

ifrågavarande anslag under åttonde huvudtiteln (punkt 344) föreslagits i samma proposition.

I detta sammanhang beröres även något forskningen rörande de frågor, som har med åldringarnas arbetsförmåga att göra.

Det av Svenska arbetsgivareföreningen bildade s. k. personaladministrativa rådet, vari förutom arbetsgivarna även arbetsmarknadsstyrelsen, Landsorganisationen och Tjänstemännens centralorganisation är representerade, har bland annat medverkat till att bilda en avdelning för industriell arbetsfysiologi vid Gymnastiska centralinstitutet. I avdelningens verksamhet medverkar arbetsmarknadsstyrelsen genom att temporärt ställa en med arbetsanalytiska metoder förtrogen tjänsteman till förfogande. Undersökningsmetoderna har nu utvecklats så, att resultaten av undersökningarna kan underlätta såväl inplacering i arbetslivet som omplacering inom företagen av personer, som på grund av sjukdom eller ålder eller av andra skäl måste erhålla nytt arbete.

Motionerna

I de likalydande motionerna *I: 388* (av herr Sigfrid Larsson m. fl.) och *II: 484* (av herr Hansson m. fl.) hemställes, att riksdagen med beaktande av vad Kungl. Maj:t i prop. 38/1957 angående riktlinjer för verksamheten vid ålderdomshem även måtte uttala, att personalutbildningen vid de kommunala ålderdomshemmen måtte göras till föremål för ytterligare översyn och att i avvaktan därpå hinder icke bör möta att inom de olika landstingsområdena på försök anordna decentraliserad utbildning av föreståndarinnor vid ålderdomshem och att uppläggningsen av utbildningen bör ske i överstyrelsens regi efter samråd med socialstyrelsen.

I de likalydande motionerna *I: 389* (av herrar Edström och Huss) och *II: 487* (av herr von Friesen m. fl.) hemställes, såvitt nu är i fråga, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t låter verkställa en undersökning, bl. a. genom intervjuer av ett representativt urval av äldre personer, i syfte att klarlägga de faktiska önskingarna i fråga om sysselsättning samt de individuella hinder av olika art, som möter dem som önskar kvarstå i arbetslivet.

I de likalydande motionerna *I: 390* (av fröken Andersson) och *II: 489* (av fru Boman m. fl.) hemställes, att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 38 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte uttala, att åtgärder vidtages för en decentralisering av utbildningen av föreståndarinnor vid ålderdomshem.

I de likalydande motionerna *I: 391* (av herr Ohlon) och *II: 485* (av herr Ståhl) hemställes, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 38 måtte uttala, att kommunerna alltjämt skall äga full frihet att bestämma avgifterna på ålderdomshemmen.

I de likalydande motionerna *I: 392* (av herrar Sunne och Huss) och *II: 490* (av fröken Höjer m. fl.) hemställes, att riksdagen vid behandlingen av

proposition nr 38 ville göra det förtydligande uttalande angående ålderdomshemmens ställning, som motionärerna föreslagit; samt att riksdagen vid behandling av samma proposition ville besluta de ändringar i socialhjälpslagen, som framgår av följande förslag.

Förslag till ändring av 6 och 18 §§ lagen om socialhjälp

§ 6.

Socialnämnd har

- att ..... meddelas;
- att ..... angelägenheter;
- att ..... styrelse;
- att ..... socialhjälpssverksamheten;
- att jämväl i övrigt ombesörja de angelägenheter avseende socialhjälp inom kommunen, vilka äro att hänföra till förvaltning och verkställighet; samt
- att vara styrelse för ålderdomshemmet och i denna sin egenskap handha förvaltningen av hemmet.

§ 18. Första stycket.

Det åligger kommun att anordna och driva hem för inom kommunen bosatta åldringar och andra personer, vilka äro i behov av vård eller tillsyn, som icke eljest tillgodoses.

I motionen *II: 486* (av fru Lindskog) hemställas, att riksdagen vid behandling av proposition nr 38 måtte beakta de synpunkter som i motionen anförts.

I motionen *II: 488* (av fröken Vinge och herr Nihlfors) hemställas, att riksdagen vid avfattandet av sitt yttrande över riktlinjerna för åldringsvården ville beakta de i motionen anförda synpunkterna.

Beträffande de skäl, motionärerna anført till stöd för sina yrkanden, hänvisas till motionerna *II: 484*, *I: 389*, *II: 489*, *II: 485*, *II: 490*, *II: 486* och *II: 488*.

Utskottet

Utskottet får till en början erinra att åldringsvårdsutredningens överväganden och förslag i vissa delar behandlats av riksdagen i samband med årets statsverksproposition. Riksdagen har sålunda under vårsessionen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag beslutat om ökat finansiellt stöd från statens sida till utbildning av föreståndare vid ålderdomshem, om inrättande av forskningsläkartjänster och höjt anslag till medicinsk forskning i syfte att bl. a. intensifiera åldersforskningen samt om ökade statliga insatser för den sociala hemhjälp. Utskottet vill ytterligare erinra att för-

slag framlagts av allmänna statsbidragsutredningen rörande statsbidragen till ålderdomshemmen samt av bostadspolitiska utredningen angående stödåtgärder beträffande bostäder för åldringar och invalidier.

Genom förevarande proposition har riksdagen underställts en allmän översikt av åldringsvårdsutredningens överväganden och förslag, varjämte riksdagen anmodats yttra sig angående vissa av föredragande departementschefen angivna riktlinjer för åldringsvården. Innan utskottet går närmare in härpå vill utskottet konstatera att propositionen icke innefattar några förslag till direkta åtgärder på åldringsvårdens område och att de angivna riktlinjerna icke innebär någon nyorientering utan i stort sett endast är att uppfatta som ett ytterligare understrykande av de huvudlinjer, som varit normgivande för åldringsvårdens utveckling under de senaste tiotal åren.

Frågan om *utformningen för framtiden av samhällets åtgärder för åldringarna* bör enligt departementschefens mening ses mot den i propositionen tecknade bakgrunden av de senaste decenniernas snabba välståndsutveckling. Oberoende av de enskildas förhållanden måste samhället emellertid vidta särskilda åtgärder för de gamla. Samhällets åldringsvård, anser departementschefen, bör avse den efterfrågan, som grundas på åldersbetingade behov i fråga om bostäder, omvårdnad och service, varvid denna efterfrågan bör tillgodoses inom ramen för ett så långt möjligt fritt konsumtionsval. Utskottet finner för sin del intet vara att invända häremot men anser det icke mindre viktigt att i likhet med departementschefen i detta sammanhang anknyta till åldringsvårdsutredningens uttalande, att samhällets åtgärder inte får bindas till vissa bestämda och en gång för alla fastställda handlingsmönster.

I fråga om *folkpensionerna* har åldringsvårdsutredningen understrukt betydelsen av att bostadstilläggen i möjligaste mån anknyter till de faktiska bostadskostnaderna. Utskottet delar departementschefens mening att någon preciserad ställning till denna fråga inte nu bör tas på grund av att utformningen av bostadstilläggen kan komma i ny dager genom de förslag som väntas bli framlagda om utbyggnad av folkpensioneringen.

Departementschefen har vidare avböjt att ta ställning till några åtgärder i fråga om åldringarnas *bostadsförsörjning* med hänvisning till det uppdrag som härutinnan lämnats bostadspolitiska utredningen. Såsom framgår av det föregående har utredningen numera framlagt förslag i ämnet, vilket enligt vad utskottet inhämtat kan väntas föranleda proposition till nästa års riksdag.

Utskottet kan i allt väsentligt instämma i vad departementschefen anfört med anledning av åldringsvårdsutredningens önskemål om åtgärder i syfte att bereda åldringarna ökade möjligheter att stanna kvar i *förvärvsarbete*. I anslutning till departementschefens uttalanden vill utskottet här endast understryka att det både för de enskilda och för samhället är viktigt att åldringarnas arbetskraft tillvaratages så långt detta är möjligt.

I motionerna I: 389 och II: 487 förordas en undersökning, bl. a. genom

intervjuer av ett representativt urval av äldre personer, i syfte att klarlägga de faktiska önskningarna i fråga om sysselsättning samt de individuella hinder av olika art som möter dem som önskar kvarstå i arbetslivet. Utskottet vill med anledning härav erinra att åldringsvårdsutredningen redovisat vissa intervjuundersökningar bland ålderspensionärer, som utförts under utredningsarbetets gång och som bl. a. belyser förekomsten av förvärvsarbete bland åldringar. Med hänsyn härtill finner utskottet det icke påkallat att nu igångsätta ytterligare undersökningar och avstyrker därför motionärernas förslag.

I fråga om den s. k. *öppna åldringsvården* har såväl åldringsvårdsutredningen som departementschefen förutsatt att till denna hörande verksamhetsgrenar, främst den sociala hemhjälpen och den s. k. hemtjänsten för gamla, utbygges i sina nuvarande former. Beträffande den sociala hemhjälpen har utskottet i det föregående erinrat att riksdagen tidigare i år beslutat om en ökning av de statliga insatserna på området. Denna åtgärd torde såsom departementschefen framhållit också komma åldringsvården till godo. Utskottet delar vidare departementschefens mening att det är en väsentlig uppgift för kommunerna att befordra hemtjänstens utveckling i de former den hittills fått och vill även understryka dennes uttalande om värdet av den verksamhet för att bereda de gamla förströelse, som håller på att växa fram.

Utskottet vill vidare i detta sammanhang beröra de synpunkter som framförts i motionen II: 488 och som bl. a. utmynnar i förslag om att riksdagen bör göra ett klart uttalande av innebörd, att rätten till hjälp skall vara i princip lika för alla som kommer i en nödsituation, oberoende av de ekonomiska villkoren.

Enligt utskottets mening bör det föreslagna principuttalandet bedömas mot bakgrunden av det faktiska förhållandet att samhällets resurser icke är tillräckliga för att tillgodose alla hjälpbehov hur önskvärt detta än är och att en avvägning därför med nödvändighet måste ske. Ett principuttalande med den av motionärerna angivna innebörden skulle i detta läge kunna få konsekvenser, som det icke är möjligt att överblicka. Utskottet anser sig därför inte kunna tillstyrka motionärernas förslag. De synpunkter som motionärerna i övrigt framfört hänför sig i allt väsentligt till uppgifter som faller inom ramen för den sociala hemhjälpen och den kommunala hemtjänsten. Något särskilt uttalande från riksdagens sida i anledning härav finner utskottet icke påkallat.

Vad i propositionen anförts beträffande frågan om *vården av sjuka åldringar* samt *vården på ålderdomshem* har inte givit utskottet anledning till några avvikande synpunkter. Utskottet vill här endast konstatera att frågan om avskaffande av den s. k. klientelblandningen på ålderdomshemmen i dag är minst lika aktuell som då statsmakterna år 1947 tog ställning till ålderdomshemmens uppgifter och utformning samt att problemets lösning nu liksom tidigare sammanhänger med möjligheterna att utbygga vården av kropps- och sinnessjuka, psykiskt efterblivna, alkoholister och

kroniskt sjuka. För utskottet framstår det som angeläget att ökade möjligheter, så långt detta är möjligt inom ramen för tillgängliga resurser, beredes att utbygga de nämnda vårdgrenarna, varvid i detta sammanhang särskilt kronikervården träder i förgrunden.

Beträffande frågan om *ålderdomshemmens ställning och uppgifter* anser departementschefen att socialhjälpslagens bestämmelser härutinnan utan olägenhet kan kvarstå i denna lag och föreslår icke heller några ändringar i lagen.

I motionerna I: 392 och II: 490 yrkas ändring av första stycket 18 § socialhjälpslagen av innebörd att den nu stadgade skyldigheten för kommunerna att anordna och driva ålderdomshem begränsas till att avse inom kommunen bosatta personer, medan i motionen II: 486 framföres synpunkter på tydligare utformning av bestämmelserna i 22 §, som reglerar kommunernas inbördes ersättningskyldighet.

Utskottet anser i likhet med departementschefen att ålderdomshemmens ställning och uppgifter icke behöver för närvarande regleras på annat sätt än som framgår av socialhjälpslagens nuvarande utformning. Utskottet avstyrker vid sådant förhållande ifrågavarande motionsyrkanden.

Vad angår *ålderdomshemmens personal* har departementschefen hänvisat till sin i årets statsverksproposition (V ht punkt 21) intagna ståndpunkt till åldringsvårdsutredningens förslag. Departementschefen förutsatte därvid att Svenska socialvårdsförbundet tills vidare skulle ha hand om utbildningen av ålderdomshemmens föreståndarinnor samt att det fick ankomma på Kungl. Maj:t att pröva huruvida behov av utbildning även inom yrkesskoleväsendet i framtiden gjorde sig gällande. Beträffande frågan om anordnande av fortbildningskurser för sådana föreståndarinnor, som saknar specialutbildning, ansåg departementschefen att i den mån sådan fortbildning inte kunde anordnas inom yrkesskoleväsendet borde det ankomma på vederbörande kommuner att bestrida kostnaderna härför. Riksdagen uttalade i nämnda sammanhang ingen erinran mot vad departementschefen anfört.

I motionerna I: 388 och II: 484 yrkas att personalutbildningen måtte göras till föremål för ytterligare översyn och att i avvaktan härpå hinder icke bör möta att inom de olika landstingsområdena på försök anordna decentraliserad utbildning av föreståndarinnor, varvid uppläggningsen av utbildningen bör ske i överstyrelsens för yrkesutbildning regi och i samråd med socialstyrelsen. Även i motionerna I: 390 och II: 489 yrkas att åtgärder vidtages för en decentralisering av utbildning av föreståndarinnor vid ålderdomshem.

Med anledning av motionerna har utskottet under hand inhämtat socialvårdsförbundets och socialstyrelsens synpunkter ävensom tagit närmare del av den i motionerna I: 388 och II: 484 omnämnda och av Malmöhus läns vårdhemsförbund bedrivna utbildningen av s. k. vårdsystrar, vilken huvudmännen tänkt sig skola omfatta även föreståndarinneutbildning.

Utskottet finner för sin del att behovet av utbildade föreståndarinnor, i varje fall när det gäller de större ålderdomshemmen, icke kan anses ha un-

dergått någon så markerad förändring att en decentralisering i syfte att öka utbildningskapaciteten för närvarande kan anses påkallad. Tillräckliga skäl för att frånga den av departementschefen intagna ståndpunkten att socialvårdsförbundet tills vidare skall ha hand om utbildningen har sålunda enligt utskottets mening icke framkommit. Detta bör givetvis inte hindra att förbundet förlägger i utbildningen ingående kursverksamhet till olika delar av landet. Beträffande utbildning av övrig personal vid ålderdomshemmen förutsätter utskottet att sådan, efter Kungl. Maj:ts prövning, kan ordnas inom yrkesskoleväsendet. Ett villkor bör härvid vara att socialstyrelsen medverkar vid kursplanernas uppläggning. Utöver vad som framgår av det nu anförda är utskottet icke berett biträda ifrågavarande motionsyrkanden.

Med anledning av socialstyrelsens förslag om ett lagfästande av principen att *avgiften på ålderdomshemmen* inte i något fall bör tas ut med större belopp än folkpensionen minskad med utgående fickpengar har departementschefen förklarat, att han tillfullo delar socialstyrelsens mening i sak, men att han inte anser att denna princip bör lagfästas.

I motionerna I: 391 och II: 485 hemställas, att riksdagen i denna fråga måtte uttala, att kommunerna alltjämt skall äga full frihet att bestämma avgifterna på ålderdomshemmen.

Utskottet anser för sin del att den av departementschefen angivna principen, vilken redan nu i allmänhet följes, alltjämt bör uppställas som huvudregel. Eftersom fråga icke är om något lagfästande av denna princip följer därav å andra sidan att kommunerna icke är bundna i fråga om avgiftens storlek. Utskottet föreslår riksdagen besluta att motionerna må anses besvarade genom vad utskottet nu anför.

I fråga om den *kommunala organisationen av åldrvården* är utskottet ense med departementschefen att några nya regler för kommunernas organisatoriska åtgärder på ifrågavarande område icke nu bör införas. Utskottet vill bl. a. erinra, att socialhjälpslagens bestämmelser härutinnan endast varit i tillämpning sedan början av innevarande år. Av det anförda följer att utskottet avstyrker yrkandet i motionerna I: 392 och II: 490 att till 6 § socialhjälpslagen fogas en ovillkorlig bestämmelse att socialnämnden skall vara styrelse för och handhava förvaltningen av kommunens ålderdomshem.

Under återopande av det anförda och då utskottet i övrigt inte funnit anledning till särskilt uttalande i anledning av vad föredragande departementschefen anför hemställer utskottet,

I. att motionerna I: 389 och II: 487, såvitt nu är i fråga, icke må föranleda någon riksdagens åtgärd;

II. att motionen II: 488 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd;

III. att motionen II: 486 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd;

IV. att motionerna I: 392 och II: 490 icke må av riksdagen bifallas;

V. att motionerna I: 391 och II: 485 må anses besvarade genom vad utskottet anfört;

VI. att riksdagen må, i anledning av de av departementschefen i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 10 januari 1957 angivna riktlinjerna för åldringsvården ävensom motionerna I: 388 och II: 484 samt I: 390 och II: 489, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört.

Stockholm den 26 november 1957

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet ha närvarit

från första kammaren: herrar Gustaf Karlsson, Karl Andersson, Ohlon, Näsström, fröken Andersson, herrar Gustaf Andersson, Ivar Johansson, Einar Persson, Birger Andersson, Thun, Pålsson, Sunne, Söderberg, Jacobsson och Mårtensson; samt

från andra kammaren: herrar Skoglund i Doverstorp, Åkerström, Malmborg, Thapper, Jansson i Kalix, Persson i Växjö, Staxång, fröken Elmén, herrar Rubbestad, Widén, Nilsson i Göingegården, Karlsson i Olofström, Almgren, Löfroth och fru Thorsson.

Reservationer

- a) av fröken *Elmén*
- b) av fru *Thorsson*